

Marta Pisarek, Jadwiga Lechowska

Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie

PERSPEKTYWY ROZWOJU AGROTURYSTYKI W REJONIE POGÓRZA PRZEMYSKIEGO

PERSPECTIVES OF AGROTOURISM DEVELOPMENT IN THE PRZEMYŚL FOOTHILLS REGION

Słowa kluczowe: Pogórze Przemyskie, agroturystyka

Key words: Przemysł Foothills region, agrotourist farms

Synopsis. Turyści odwiedzali najczęściej badane gospodarstwa agroturystyczne w miesiącach wakacyjnych. Atrakcją przyciągającą całe rodziny oprócz walorów przyrodniczych terenu były użytkowane zwierzęta oraz produkty żywnościowe własnej produkcji. W badanych gospodarstwach występowały tylko pospolite gatunki roślin uprawnych, spotykane w tradycyjnych, rodzinnych gospodarstwach rolnych. Natomiast brak było gatunków mało znanych, mogących uzupełniać ofertę żywieniową lub edukacyjną. Ponadto, niewiele gospodarstw oferuje obsługę prostych maszyn rolniczych. Tylko połowa właścicieli miała odbyte kursy w zakresie agroturystyki.

Wstęp

Agroturystyka jest formą wypoczynku realizowaną w naturalnym środowisku i krajobrazie wiejskim o charakterze rolniczym, opartą na bazie noclegowej i aktywności rekreacyjnej związanej z gospodarstwem rolnym i jego otoczeniem. Jednak coraz więcej gospodarstw agroturystycznych rezygnuje z aktywnej działalności rolnej, ograniczając ją tylko do prowadzenia na potrzeby usług turystycznych. Ponadto, wiele gospodarstw rolnych przestaje funkcjonować i stają się obiektami turystyki wiejskiej. Jest to zjawisko niekorzystne, bowiem jak podaje Szarek [2006] układ wzajemnych stosunków pomiędzy poszczególnymi działami i gałęziami w gospodarstwie sprawia, że wytworzony produkt agroturystyczny jest unikatowy. Dlatego też o pozycji polskiej agroturystyki na międzynarodowym rynku turystycznym, o sile jej „przebicia”, zadecydują regiony i powiaty zdolne wprowadzić gospodarkę agroturystyczną w nową fazę jakościową [Niżnikowski 2003, Sobczyński 2008].

Region Pogórze Przemyskie należy do makroregionu zwanego Pogórzem Środkowobeskidzkim. Jest ono skrajnie na wschód wysuniętą częścią Zewnętrznych Karpat Zachodnich. Pogórze Przemyskie zajmuje powierzchnię około 640 km² i niemalże w całości chronione jest jako Park Krajobrazowy Pogórze Przemyskie. Malownicze położenie geograficzne, rzeka San, nieskażone środowisko, liczne zabytki, szlaki turystyczne i rowerowe pozwalają na organizację wypoczynku świąteczno-weekendowego, wakacji, kolonii, zimowisk, obozów, rajdów i spływów. Ciekawa architektura, bogate tradycje kulturalne i historyczne oraz oferta wypoczynku w gospodarstwach agroturystycznych dopełniają atrakcyjności obszaru [Janicki 2005].

Celem pracy było przedstawienie oferty agroturystycznej oraz określenie perspektyw rozwoju agroturystyki w rejonie Pogórze Przemyskie.

Materiał i metodyka badań

Badania przeprowadzono w 2008 roku wśród 25 właścicieli gospodarstw agroturystycznych na terenie Pogórze Przemyskie przy użyciu kwestionariusza wywiadu. Arkusz zawierał łącznie 27 pytań. W ankiecie uwzględniono następujące elementy:

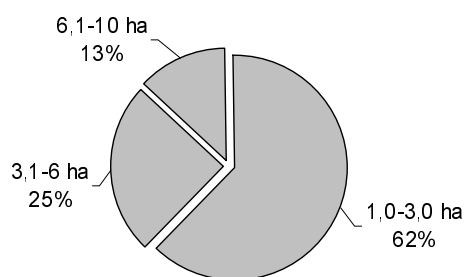
- liczebność, skład gatunkowy i wykorzystanie zwierząt w gospodarstwach agroturystycznych,
- powierzchnia uprawy, skład gatunkowy i wykorzystanie surowców roślinnych w agroturystyce,
- atrakcje pozarolnicze jakie oferuje dane gospodarstwo.

Ponadto, na podstawie badań przeprowadzono analizę SWOT wybranych gospodarstw agroturystycznych Pogórze Przemyskie.

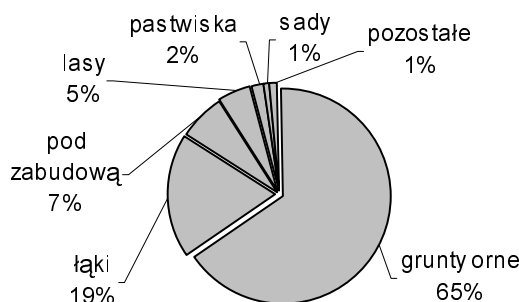
W badaniach ankietowych najliczniejszą grupą pod względem wieku, były osoby w przedziale 41-50 lat – 50%. Pozostali respondenci mieścili się w przedziałach 30-40 lat oraz 51-60 lat – po 25%. Średni wiek badanych wynosił 44 lata. Rozpatrując wykształcenie właścicieli gospodarstw agroturystycznych to największa grupa legitymowała się średnim wykształceniem – 50%. Studia wyższe ukończyło 30% właścicieli, a 20% posiadało wykształcenie zawodowe. Aktywność zawodowa badanych właścicieli gospodarstw w 62% opierała się łącznie na pracy w rolnictwie i zarobkowej, dla co czwartego ankietowanego podstawowym źródłem utrzymania była praca zarobkowa. Tylko 13% respondentów czerpało dochody z rolnictwa. Wśród ankietowanych nie było emerytów i rencistów.

Wyniki badań

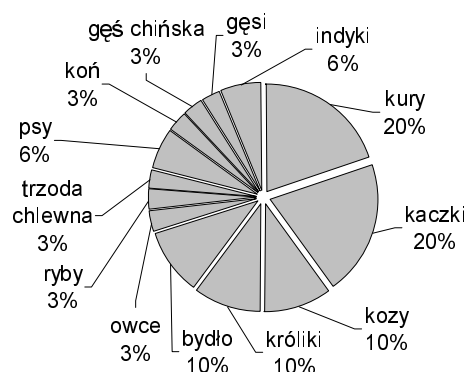
Z badań prowadzonych wśród agrokwaterodawców Pogórza Przemyskiego wynika, że 87% gospodarstw rolnych prowadzonych było w systemie konwencjonalnym, natomiast 13% to gospodarstwa, których produkcja przeznaczona była na własne potrzeby. Nie stwierdzono gospodarstw ekologicznych, intensywnych oraz integrowanych. Średnia powierzchnia analizowanych gospodarstw wynosiła 3,5 ha. Dominowały gospodarstwa z przedziału obszarowego od 1 do 3 ha (rys. 1). W strukturze użytkowania przeważały grunty orne, które stanowiły 65% powierzchni badanych gospodarstw. Łąki stanowiły 19% UR, lasy – 5%, pastwiska – 2%, sady – 1%, a teren pod zabudowania – 7% (rys. 2). Z badań przeprowadzonych przez Sosnowskiego i in. [2008], wynika, że podobną strukturą wykorzystania ziemi charakteryzowały się gospodarstwa powiatu wyszkowskiego (woj. mazowieckie).

Rysunek 1. Struktura gospodarstw agroturystycznych w zależności od powierzchni
Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 2. Podział użytków rolnych według zagospodarowania
Źródło: opracowanie własne.

Rysunek 3. Zwierzęta utrzymywane w gospodarstwach agroturystycznych
Źródło: opracowanie własne.

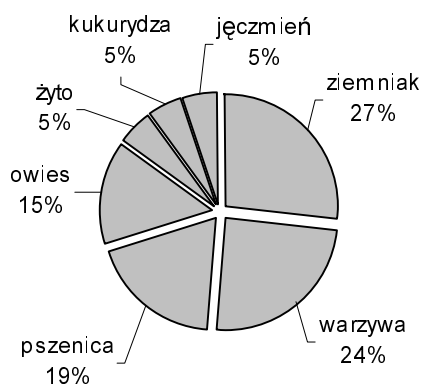
Najwięcej rolników (63%) działalność agroturystyczną rozpoczęło w latach 2001-2005, natomiast pozostali rolnicy w latach 1991-2000. Najczęściej powodem była chęć zwiększenia dochodów w gospodarstwie rolnym lub poprawa wykorzystania siły roboczej i pomieszczeń. Większość gospodarstw agroturystycznych dostępnych jest przez cały rok (87%), natomiast tylko w 13% gospodarstw okres ten przypada na miesiące od maja do września. Jednak turyści ankietowane gospodarstwa odwiedzali przede wszystkim w sezonie wakacyjnym.

Jedną z form uatrakcyjniania pobytu turystów w gospodarstwach agroturystycznych jest hodowla zwierząt. Są one magnesem, który przyciąga zarówno rodziny z dziećmi, jak też dorosłych mieszkańców miast, spragnionych bliskiego kontaktu z naturą. Najczęściej w ankietowanych gospodarstwach spotykane były zwierzęta użytkowe, ale utrzymy-

wane na potrzeby turystów. Zaliczamy tutaj kury i kaczki (po 20% ankietowanych gospodarstw), krowy, króliki i kozy (po 10%), psy i indyki (po 6%), trzoda chlewna, ryby, gęsi, owce (po 3%) (rys. 3). Jak podkreślił Drzewiecki [2001] gospodarstwa agroturystyczne charakteryzujące się różnorodnością ras i gatunków są solidną podstawą do rozwoju agroturystyki. Rozpowszechniającą się nowością jest prowadzenie minizoo, w których utrzymywane są: zwierzęta gospodarskie rodzimych ras, zwierzęta egzotyczne, okaleczone, dzikie zwierzęta, wymagające pomocy, które wzbogacają kolekcje gospodarstwa [Tyran 2007]. Jednak ankietowani agrokwaterodawcy nie byli przekonani do takiego sposobu uatrakcyjnienia oferty wypoczynkowej. Tylko jedno gospodarstwo prowadziło chów egzotycznych gęsi.

W większości gospodarstw uprawiany był ziemniak i różne gatunki warzyw. Mniejszy procent stanowiły zboża, z czego najczęściej uprawiana była pszenica, następnie owies, natomiast najmniej żyto, kukurydza i jęczmień (rys. 4). Gatunki te najczęściej przeznaczane były na paszę dla zwierząt, na własne potrzeby konsumpcyjne oraz na sprzedaż turystom. Natomiast brak było gatunków mało znanych, mogących uzupełniać ofertę żywieniową lub edukacyjną.

Polskie rolnictwo ze względu na swój ekstensywny sposób produkcji dostarcza surowców o wyjątkowych walorach smakowych. Przygotowane z nich potrawy mogą zaskarbić sobie podniebienie niejednej osoby odwiedzającej gospodarstwo i stać się lokalnym specjałem [Józefczyk, Grodzki 2005]. Większość badanych gospodarstw oferowało potrawy po wcześniej-

Rysunek 4. Rośliny uprawiane w gospodarstwach agroturystycznych
Źródło: opracowanie własne.

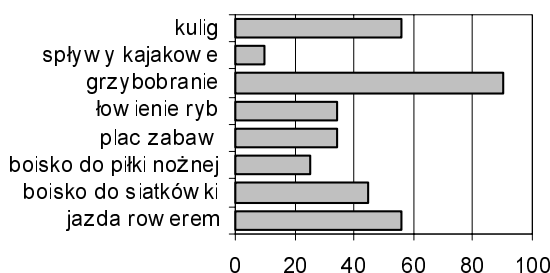
Rysunek 5. Procent gospodarstw oferujących turystom sprzedaż swoich produktów
Źródło: opracowanie własne.

szym uzgodnieniu z turystami, w zależności od ich potrzeb i gustów kulinarnych. W 75% gospodarstw istniała możliwość samodzielnego sporządzania produktów z surowców pochodzących z gospodarstwa. W żadnym z tych gospodarstw nie stwierdzono pobierania za tą usługę dodatkowej opłaty.

W badanych gospodarstwach, aż 87% miało w swojej ofercie produkty pochodzenia zwierzęcego lub roślinnego z przeznaczeniem na sprzedaż turystom (rys. 5). Również właściciele gospodarstw agroturystycznych powiatu wyszkowskiego zdecydowaną większość produkcji rolnej (67%) przeznaczali na potrzeby prowadzonej działalności turystycznej [Sosnowski i in. 2008]. Wśród ankietowanych kwaterodawców, największa ich liczba oferowała kupno ziemniaka oraz różnych gatunków warzyw. W co drugim gospodarstwie istniała możliwość zakupu jaj. W 30% gospodarstw turyści mogli nabyć mleko i ser. Jabłka oferowano tylko w jednym gospodarstwie, podobnie jak ryby i mięso.

Gospodarstwa oferujące obsługę prostych maszyn rolniczych stanowiły tylko 38%. Najczęściej gospodarstwa oferowały obsługę grabarki, przewracarki do siana, siewnika do buraków i sadzarki do ziemniaków oraz prostych narzędzi rolniczych w postaci grabi, łopat, szufli, oraz motyk i widel.

Gospodarstwa oprócz atrakcji związanych z rolnictwem oferowały również jazdę rowerami, boisko do siatkówki i piłki nożnej, plac zabaw dla młodszych dzieci, łowienie ryb, grzybobranie,

Rysunek 6. Atrakcje oferowane w gospodarstwach agroturystycznych [%]
Źródło: opracowanie własne.

spływy kajakowe, zimą kulig (rys. 6). W każdym ankietowanym gospodarstwie istniała możliwość grillowania (bądź organizacji ogniska), ale rolnicy uznali ten fakt za tak oczywisty, że nie wymienili tej oferty w ankiecie.

Połowa ankietowanych właścicieli gospodarstw agroturystycznych miała ukończone kursy z zakresu agroturystyki organizowane przez Podkarpacki Ośrodek Doradztwa Rolniczego. Rolnicy korzystali tylko z tych szkoleń, które były bezpłatne.

Analiza SWOT gospodarstw agroturystycznych Pogórza Przemyskiego

Mocne strony: istniejące tradycje rolnicze, ekstensywna produkcja rolna, wolne zasoby pracy w gospodarstwie, motywacja do prowadzenia działalności pozarolniczej, bogata oferta produktów tradycyjnych i lokalnych, wysoka jakość produkowanych surowców rolnych, umiejętności kulinarne gospodyń, wykorzystywanie produktów z własnego gospodarstwa do przygotowywania posiłków, różnorodność atrakcji oferowanych w gospodarstwie, ciągle podnoszenie wiedzy przez rolników, stosunkowo niewygórowane ceny za usługi agroturystyczne.

Słabe strony: małe zasoby kapitału, niekorzystna struktura wiekowa osób prowadzących działalność agroturystyczną, zbyt mała promocja prowadzonej działalności i stopniowe odchodzenie od lokalnych tradycji.

Szanse: czyste środowisko, dobre warunki klimatyczne, bogactwo walorów przyrodniczych i zabytków architektonicznych, rosnące zainteresowanie agroturystyką jako formą wypoczynku, możliwość wykorzystania funduszy strukturalnych do modernizacji gospodarstw, rosnące zainteresowanie żywnością ekologiczną, możliwość rejestracji żywnościowych produktów.

Zagrożenia: trudności ze zbytem płodów rolnych i ich zbyt niskie ceny, wzrastająca liczba obiektów turystyki wiejskiej, kryzys finansowy i zwolnienia z zakładów pracy, skomplikowana procedura związana z przygotowaniem wniosku o dotacje z funduszy strukturalnych, słaba dostępność kredytów preferencyjnych.

Wnioski

1. Turyści najczęściej odwiedzali badane gospodarstwa agroturystyczne w miesiącach wakacyjnych.
2. Atutem badanych gospodarstw było ich położenie i oferowane dla gości atrakcje.
3. Prowadzenie produkcji rolniczej w analizowanych gospodarstwach agroturystycznych w dużej mierze związane było z uzyskiwaniem surowców na potrzeby własne oraz do przygotowywania posiłków dla turystów.
4. Produkcja rolnicza w gospodarstwach agroturystycznych Pogórza Przemyskiego nie jest w pełni wykorzystywana, dlatego też szansą dla tych gospodarstw może być tworzenie ofert specjalistycznych, to znaczy skierowanych do wąskich grup odbiorców („oferta farmerska”, „wczasy dla samotnych”, „poszukiwacze zaginionych smaków”).

Literatura

- Drzewiecki M.** 2001: Podstawy agroturystyki. Wyd. OPO, Bydgoszcz.
- Janicki R.** 2005: Monografia przyrodniczo-historyczna Parku Krajobrazowego Pogórza Przemyskiego. Zespół Parków Krajobrazowych w Przemyślu.
- Józefczyk B., Grodzki W.** 2005: Produkty, potrawy regionalne i tradycyjne czynnikiem zwiększającym atrakcyjność oferty agroturystycznej. Prace Naukowo-Dydaktyczne PWSZ w Krośnie, z. 15, 337-346.
- Niżnikowski R.** 2003: Hodowla i chów owiec. SGGW, Warszawa, 140-145.
- Sobczyński T.** 2008: Uwarunkowania rozwoju gospodarstw agroturystycznych w powiecie wieluńskim. [W:] Ekonomiczne i społeczne aspekty rozwoju turystyki wiejskiej, Sikorska-Wolak J. (red.). Wydawnictwo SGGW, Warszawa, 145-159.

- Sosnowski J., Ciepela G.A., Jankowski K.** 2008: Wpływ działalności agroturystycznej na ekonomikę gospodarstw rolnych powiatu wyszkowskiego. [W:] Ekonomiczne i społeczne aspekty rozwoju turystyki wiejskiej, Sikorska-Wolak J. (red.). Wyd. SGGW, Warszawa, 107-115.
- Szarek S.** 2006: Zarys ekonomii i organizacji gospodarstwa agroturystycznego. Wyd. Akademii Podlaskiej, Siedlce.
- Tyran E.** 2007: Owca w turystyce. *Wiad. Zootechniczne*, R. XLV, z. 4, 11-14.

Summary

Tourists visited the agro-tourist farms during the holiday months. Apart from nature values, livestock and home-made food were the biggest attraction to the visitors. In the farms covered by the study only species and varieties commonly grown in traditional family farms occurred. Rarer species, which could supplement the food and educational offer, were missing. Only few agro-tourist farms offer instruction of the use of traditional agricultural tools. As many as half of farmers participated in agro-tourism courses.

Adres do korespondencji:

dr inż. Marta Pisarek
Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie
Katedra Agroekologii
dr inż. Jadwiga Lechowska
Uniwersytet Rzeszowski w Rzeszowie
Katedra Produkcji Zwierzęcej i Oceny Produktów Drobiarskich
ul. Ćwiklinskiej 2a
35-601 Rzeszów
tel. (0 17) 872 16 37, 872 16 67
e-mail: pisarek@univ.rzeszow.pl